

Karin Almasy, **Wie aus Marburgern “Slowenen” und “Deutsche” wurden. Ein Beispiel zur beginnenden nationalen Differenzierung in Zentraleuropa zwischen 1848 und 1861** Graz: Pavelhaus, 2014. 234 strani. (Wissenschaftliche Schriftenreihe des Pavelhauses, Band 16.)¹

... Na mestu religijsko izkazanih univerzalnih jezikov (latinščina, biblijska grščina, koranska arabščina) so se med zgodovinskim razvojem začeli vse bolj uveljavljati nacionalni zapisani jeziki. Ljudski jeziki so se tako pojavili v pisni obliki, se standardizirali ter tako odpravili univerzalne jezike; razumljivo je, da za slednje ni nihče mogel zahtevati izključne pravice do uporabe. ... (str. 26)

... Šele standardizirano zapisan jezik, ki je zajel večje dele prebivalstva, je omogočil predstavo o večji skupini, ki sodi skupaj. ... (str. 26)

... Slovensko so govorili le ljudje, ki niso imeli še nobene priložnosti, da bi se naučili nemško, torej v prvi vrsti nepismeni in tisti, ki so to, kar so se naučili v osnovni šoli, spet pozabili. Govoriti slovensko je bil znak neizobraženosti. ... (str. 27).

... Temelj vsakega nacionalnega občutenja je prepričanje, da je pripadati nekemu določenemu narodu prednost, ker je slednji v duhovnih ali moralnih lastnostih prekaša druge. Temelj vseh nacionalnih teženj je občutek večje nadarjenosti, namen pa je oblast. ... (str. 31).

---

¹ Menim, da je za bralca iz Slovenije ta izvrstna knjiga skoraj nedosegljiva. Približen povzetek pa je Karin Almasy objavila v Sloveniji pod naslovom *Die erste nationale Differenzierung in der Schule: Maribor zwischen 1848 und 1861*, kot poglavje v knjigi *Stiki in sovpiljanja med središčem in obrobjem* (urednici: Mira Miladinović Zalaznik in Tanja Žigon), ki jo je leta 2014 izdala Filozofska fakulteta v Ljubljani. Tudi ta knjiga je zanimivo branje v slovenščini in angleščini, večinoma pa v nemščini. Kar zadeva pojem *nacionalna samobitnost*, je najbolj povedno poglavje Irene Samide z naslovom

Slovani smo in zvesti Avstrijani! Vaterländische Erziehung im Deutsch- und Slowenisch unterrichtet am humanistischen Gymnasium in Ljubljana in der Zeit Österreich-Ungarns (Domovinska vzgoja pri pouku v nemščini in slovenščini na humanistični gimnaziji v Ljubljani v času Avstro-Ogrske).

Nisem vedel, da je Josip Stritar napisal naslednje himnične verze: *Slovani smo in zvesti Avstrijani! / Prisego čuj Slovencev svojih, car! / Svoj rod Slovan in z njim cesarja brani, / Ne izneveri njima se nikdar*. Tudi nisem vedel, da je Simon Gregorčič pisal podobno: *Pač mnog je ljut vihar divjal - / Po poljih naše domovine, / A narod naš ni trepetal / Ni v vernosti omahoval - / Do carske rodovine*.

Dober zgled za pesmico ob sprejemu v *Marijino družbo* ali med *Titove pionirje*, mar ne? Nacionalna samobitnost pač ni konstanta, temveč - žal? na srečo? - le spremenljivka...

Zaradi varčevanja s prostorom navajam le naslove poglavij:

1. Uvod; 2. Nacija, procesi diferenciranja in nacionalizem; 3. Mesto Maribor v Spodnji Štajerski ter njegova etnična sestava; 4. Revolucijsko leto in posledice (1848-1850); 5. Narodnostno vprašanje v neoabsolutizmu (1850-1860); 6. Obrat 1861; 7. Ali so bili v Mariboru 1848-1861 že "Slovenci" in "Nemci"?; 8. Dodatek: Stanje raziskovanja ter stanje virov; 9. Viri, literatura in seznam slik.

Na koncu knjige so še podatki o avtorici ter angleški in slovenski povzetek.

Kolikor lahko kot nestrokovnjak presodim, je za knjigo značilno, da avtorica nekako vzporedno obravnava t. i. "slovensko stvar" in "nemško stvar". In v tem pogledu je tudi literatura uravnotežena med nemške (oz. nemško govoreče) in slovenske avtorje. Morda najbolj značilno se to vidi v poglavju 2.2. *Slowenische und deutsche Meistererzählungen*. Izraz "Meistererzählung" je izpeljan iz angleškega "master narrative", ki je "... v kulturni skupnosti v določenem času dominanten način pripovedovanja o preteklosti." Avtorica med drugim citira Ernesta Renana, češ, da ni nobene nacije, ki ne bi ponarejevala svoje zgodovine (str. 36). In v zvezi s tem citira tudi slovenskega zgodovinarja Petra Štiha o mitih in stereotipih v slovenskem zgodovinopisju. "Master narrative" seveda ni samo kakemu (političnemu) namenu prilagojena pripoved; pripoved se lahko prilagodi tako, da nekatere podatke iz preteklosti preprosto zamožli. Tako je npr. na str. 66-71 povedna primerjava Czoernigovega etnografskega zemljevida Dvojne monarhije s Kozlerjevim, naslovljenim *Zemljevid Slovenske dežele*. Slednji je kar huda poenostavev Czoernigovega zemljevida. In zanimivo mi je bilo prebrati, da se škof Slomšek ni zavzemal za uvajanje slovenščine v gimnazije. Ministru Thunu je svetoval, naj bo v večjih mestih na šolah učni jezik nemščina od tretjega razreda dalje (str. 133-135).

Sicer pa je težišče knjige – kar kaže tudi naslovnica – raziskava o razvoju identitete ljudi na spodnjem Štajerskem, ki so do leta 1848 v vsakdanjem življenju govorili tako nemščino kot slovenščino. In šteli so se za "Štajerce"; zelo poveden v tem smislu je faksimile prve strani časopisa *Gratzer Zeitung* z dne 30. 6. 1848 s podpisi slovenskih in nemških članov študentskega združenja (*Studentencorps*), str. 104. A četudi so očitno bili govorno dvojezični, so v pisni obliki uporabljali nemščino.

Doma imam vezan letnik 1848 časopisa *Illyriches Blatt*. Četudi so bile razmere v Mariboru (oz. na Štajerskem) precej drugačne kot v Ljubljani (oz. na Kranjskem), je *Der slowenische Verein* (Slovensko združenje) vse svoje sklepe objavljalo v nemščini (npr. št. 48). Ganljiv je govor dr. Martinaka (v nemščini), katerega prvi del se konča s slovenskim vzklikom "Slovenia šivi!" (št.46). Ali npr. poročilo o *Drugem slovanskem koncertu*, ki ga je v nemščini pripravil *Babnigg* (sic!; št. 51) in slavi Prešernovo pesem *Pod oknam*, ki jo je uglasbil Fleischmann. In nekam ganljivo se v nemščini bere spis *Die Taufe an der Saviza. Nach dem Krainischen des Dr. Preshern, von Georg Jenko* v treh nadaljevanjih (št. 49-51). A povedno je, da je v št. 95 poročilo *Slawisches Theater in Laibach*, da se pa že v naslednji številki govori o *Slowenisches National-Theater*. Iz zapisov se vidi, da so se takratni Slovenci v Ljubljani že kar ognjevitavo zavzemali za slovenščino, ki naj bi bila enakopravna z nemščino. A so hkrati bili zvesti cesarjevi podložniki in so žolčno odklanjali tako pangermanizem kot panslavizem.

V bistvu so bile razmere podobne tistim, ki jih Karin Almasy opisuje za Maribor. To stanje, *miroljubno sobivanje nemščine in slovenščine*, je v Mariboru trajalo vsaj do leta 1861. Do tega leta se je slovenščina – kot zapisan jezik – že uveljavila tudi tu. Tako so se posamezniki, dotlej “Štajerci” ali “Mariborčani”, že začeli opredeljevati bodisi kot Slovenci bodisi kot Nemci. Sprva seveda le različnovalno, nato pa nasprotovalno, izključevalno in končno sovražno.

Med fotografijami je v knjigi mnogo ponatisov ali faksimilov nemških besedil. Med njimi je nakaj takšnih, ki so jih v nemščini ali slovenščini napisali Slovenci. Nadvse zanimivo se mi zdi besedilo na str. 155. Iz opombe se vidi, da je bilo objavljeno v slovenščini 14. 7. 1860 v *Novicah*. Karin Almasy ga je prevedla v nemščino, spodaj pa je moj prevod (nazaj) v slovenščino:

(Božidar Raič) se je zavzel za to, naj bi se pouk tako slovenščine kot nemščine zaupal le izučnim, dobro izšolanim osebam, “ne pa takšnim, ki ga (jezik) le nekako razumejo ali ki govorijo katero koli od drugih slovanskih narečij, saj tu gre za omiko in pouk, ne pa za to, da bi nekdo na trgu znal barantati za žito ali da bi v gostilni znal naročiti kozarec vina”.

Podobno se berejo zapisi Davorina Trstenjaka v nemščini; tako se zdi, da je bilo že takrat med slovenskimi izobraženci “v zraku” spoznanje, da morajo Slovenci obvladati slovenščino, da pa brez hkratnega solidnega znanja nemščine nikakor ne bo šlo...

Zame je knjiga pravo odkritje. Tudi zaradi pojma *master narrative*. Zagotovo v to kategorijo sodi udarna (z današnjega vidika ekskluzivistična) pesem Lovra Tomana iz leta 1861, ki utemeljuje “slovenskost” mesta *Marburg*, ki ga je menda Stanko Vraz poslovenil kot Maribor (str. 183).

Tako sem se vprašal, ali v kategorijo *master narrative* sodi *Krst pri Savici*? Ali pa morda *Pod svobodnim soncem*? Po mojem ne, a nekatere interpretacije teh dveh del so skoraj zagotovo *master narratives*, *miti*. Vsekakor se mi zdi, da je v slovenski novejši zgodovini tako mnogo *mitov*, da jo bo morda treba napisati na novo.

Glavna informacija knjige pa je precej skrita. Gre za vprašanje, kakšen je pomen jezika za človekovo identiteto. Zame popolna novost v knjigi je tole: jezik, če ni zapisan, nima prav nobene vloge in ne pomena. Šele ko je jezik zapisan in normiran, šele ko je opredeljena slovnica in sintaksa ter ko je besedni zaklad dovolj velik, lahko jezik postane orodje za nadvse pomembno zaporedje človekovih spretnosti:

govor - zapisovanje - branje - poslušanje - razumevanje.

Jezik v tem primeru deluje kot komunikacijsko sredstvo s samim seboj (vključno abstraktno razmišljanje) ter za komunikacijo s pripadnikom iste jezikovne skupine. Če se leto 1848 šteje kot rojstno leto narodov, je to bilo zato, ker je bilo takrat že dovolj ljudi, ki so znali brati in pisati, ki so imeli na voljo dovolj branja (časopisov, knjig) ter sredstev, ki so omogočala dovolj hitro in dovolj veliko kroženje informacij. Se pravi: ne govorjeni jezik; zapisani jezik je tisti, ki je odločilen za homogeniza-

cijo skupnosti ter identifikacijo navzven. In spet ugotavljam, da je pravi čudež, da se je slovenščina kot razmeroma zgodaj zapisan, a razmeroma pozno normiran in malo uporabljan jezik – morda predvsem kot leposlovje – sploh mogla uveljaviti kot sredstvo identifikacije nekega naroda. Ki je bil pravi palček v primerjavi z nemščino in nemško literaturo.

Tako se mi zdi, da so bili nemško govoreči Kranjci in Štajerci sprva usmerjeni dokaj liberalno. Podpirali so razvoj govornje in zapisane slovenščine – a ta razvoj je bil očitno bliskovit, in ko je nemščini “ušel čez glavo”, je bilo že prepozno...

Karin Almasy dobro obvlada slovenščino. Njena knjiga je (zato?) nenavadno zanimiv pogled “od zunaj” na slovensko novejšo zgodovino. Za kakega pravovernega Slovenca - ki zna svojo vernost utemeljiti le s ponosnim trkanjem na svoje junaške prsi - nekatera njena stališča morda zvenijo bogoskrunsko. Na srečo se pa dandanes blasfemija ne (do)konča s preganjanjem, temveč s kritično razpravo. Tudi o tem, kaj pojem *slovenstvo* je, ali pa morda ni.

Zagotovo pa velja, da kdor raziskuje odnos med slovenščino in nemščino v preteklosti, mora znati oba jezika. Le tako se more znebiti bremena preteklosti; breme postane blagoslov, ki omogoči novo spoznanje o bistvu nacionalne identitete naroda – v kateri ni prav nobene težnje po oblasti oz. težnje po obvladovanju drugih.

Tako knjige Karin Almasy kar ne morem prehvaliti. Je namreč mnogo, mnogo več kot le oranje ledine...

Marjan Kordaš